

УДК 378:796.071.4

О. В. Отравенко

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА
ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

В останні роки все більше уваги науковці приділяють необхідності розвитку професійно важливих якостей особистості майбутнього вчителя та його професійних компетентностей у закладах освіти. Сучасний зміст освіти в закладах вищої освіти – це, передусім, нові стандарти на базі компетентісних підходів та сучасні освітні програми.

Нові стандарти базуються на компетентісному підході і поділяють концепцію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING) [9].

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти. Заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [3].

У Законі України «Про вищу освіту» наголошено, що якість вищої освіти – це відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг [3]. Отже, якість підготовки бакалавра, магістра повинна стати інтегральним результатом взаємопов'язаного засвоєння академічних знань і практичних умінь і навичок, результатом оволодіння фундаментальним змістом наук як орієнтовною основою і засобом здійснення практичної дії та вчинку в умовах майбутньої професійної діяльності.

Зосередимо увагу на тому, що сучасні завдання закладів вищої освіти з організації якісної підготовки майбутніх фахівців окреслено у таких документах: «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейській освітній простір (2004), Наказах МОН України «Про впровадження кредитно-модульної системи

організації навчального процесу (2005), Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в Європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» (2007), «Методичних рекомендаціях з розроблення галузевих стандартів вищої освіти (компетентнісний підхід) Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України (2013) та ін.

Компетентнісний підхід у системі освіти є предметом наукового дослідження І. Драча, І. Бабина, П. Бачинського, Г. Гавришак, І. Гудзик, Н. Дворнікової, Я. Кодлюк, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко, С. Сисоєвої, О. Ситник, Т. Смагіної, Г. Терещук, С. Трубачевої, Н. Фоменко та ін.

Питання застосування компетентнісного підходу ґрунтовно розглянуто в роботах В. Вербицького, Г. Зайчука, Е. Зеєра, І. Зимньої, Д. Заводчикова, Н. Мурованої, О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустового, М. Сосніна, Н. Табачук, М. Філатова, А. Хуторського та ін.

Метою статті є характеристика компетентнісного підходу як основи модернізації вітчизняної системи освіти та складової частини якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти, розкритті сутності поняття «професійна компетентність» та «професійно-креативна компетентність майбутнього учителя фізичної культури».

Як показує аналіз практики, сучасна вища освіта має потребу у висококваліфікованих фахівцях, які здатні творчо працювати, критично мислити, бути конкурентно здібними, швидко адаптуватись до змін і досягати високих якісних результатів у креативній професійній діяльності.

Нам імпонує думка Н. Степанченко, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання є цілісною системою професійно-педагогічної освіти (передбачає органічну єдність духовного, фізичного та морального виховання, мети, завдань, змісту, організаційних форм, методів, засобів, технологій, діагностичних завдань, етапів, критеріїв, результатів навчання тощо), що спонукає до комплексного розгляду та розв'язання нагальних проблем підготовки учителів фізичного виховання в контексті новітніх тенденцій галузі знань «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» і сучасних цивілізаційно-парадигмальних трансформацій [12, с. 4].

Професійну підготовку майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інноваційного освітньо-інформаційного простору ми розглядаємо з одного боку, як складну багатогранну систему, яка спрямована на здобуття та розвиток достатнього для продуктивної креативної професійної діяльності рівня компетентності у процесі навчання у закладі вищої освіти і практичній діяльності, з іншого – це система організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, умінь, навичок, володіння сучасними фізкультурно-оздоровчими,

інноваційними та інформаційними технологіями, професійної готовності до певної діяльності та професійної взаємодії.

Так, зокрема, упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес впливає практично на всі функції педагога. Це зумовлює необхідність набуття ним новітніх знань, умінь, навичок, уявлень, тобто вихід на новий рівень професійно креативної компетентності, пов'язаний з діяльністю в інноваційному освітньо-інформаційному просторі вищої школи.

У Законі України «Про вищу освіту» (№1556-VII від 01.07.2014 р.) компетентність визначається, як динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [3].

В Україні у 2011 р. було затверджено Національну рамку кваліфікацій, що є системним і структурованим за компетентностями описом кваліфікаційних рівнів. Фактично рамка кваліфікацій є прикладним аспектом компетентнісної моделі, оскільки не тільки формує вичерпаний набір досягнень та якостей студентів, що відповідають інтересам роботодавців, вишів, суспільства, але й вказує ключові завдання освітніх програм, забезпечує взаємодію між викладанням, навчанням та оцінюванням, створює можливості до освіти впродовж життя [4, с. 7]. Аналізуючи положення Національної рамки кваліфікацій, можемо вважати, що компетентність – це не специфічні предметні уміння та навички, навіть не абстрактні розумові дії або логічні операції, а конкретні, життєво необхідні людині будь-якої професії та віку.

Науковець В. Сидоренко компетентність визначає як реалізацію компетенцій у професійно-педагогічній діяльності. Інтелектуально-педагогічна компетентність – це професійно значуща якість педагога, що виявляється в умінні застосовувати власний інтелектуальний потенціал для налагодження педагогічно цілеспрямованих взаємовідносин, набуття знань і вироблення способів інноваційної діяльності [11].

На наш погляд, творче виконання професійних обов'язків, спроможність генерувати незвичні інноваційні ідеї, відходити від традиційних схем і поведінкових та змістових шаблонів, діяти оригінально, застосовуючи елементи педагогічної імпровізації, новизни, уможливорює формування креативної компетентності. Підкреслимо, що людина «творчого» типу характеризується перетворювальним ставленням до предмета. Тому педагог, який володіє високим рівнем креативної компетентності, вирізняється внутрішньою установкою на креативну самореалізацію, прагне до вдосконалення відомих і розробки нових методів, прийомів і форм співробітництва.

Як показують розвідки, професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури можна реалізувати повніше, якщо її головна мета буде полягати в особистісно-професійному розвитку студента, що виражено, перш за все, в його здатності до творчої та професійної взаємодії, самостійного досягнення успішних індивідуальних результатів професійного росту як фахівця, постійного збагачення своєї духовної і професійної культури. Слід підкреслити, що майбутній вчитель фізичної культури у процесі професійної підготовки повинен оволодіти такими функціями, як [7]:

- світоглядна;
- інструментальна;
- культурологічна;
- інноваційна;
- комунікативна;
- мотиваційна;
- функція цілепокладання.

Отже, зміст професійної освіти несе в собі сукупність знань, умінь і навичок, володіння якими дають змогу творчо працювати за обраною професією.

За Ю. Бойчуком, професійна компетентність належить до динамічних особистісних утворень, оскільки його змістовне наповнення й якісний рівень залежать від багатьох чинників: рівня розвитку психології, педагогіки, антропології й культурології, соціальних та економічних умов тощо. Професійна компетентність як єдність теоретичної та практичної готовності фахівця до виконання професійної функції характеризує не тільки його діяльність, а й самого фахівця як суб'єкта в його самостійній, відповідальній та ініціативній взаємодії зі соціальним світом [2]. Тому професійна компетентність інтегрує професійні та особистісні якості людини, спрямовує їх на опанування знань і практичних навичок та цілеспрямоване застосування знань й навичок у прогнозуванні, плануванні й реалізації професійної діяльності, активізує фахівця в розвитку особистих здібностей, у прагненні до самореалізації у професійній діяльності вже в період навчання у закладах вищої освіти.

Професійна компетентність має свою структуру та класифікаційні ознаки. За О. Дубасенюком, до основних складових елементів професійно-педагогічної компетентності входять [8]:

- компетентність у сфері теорії та методики виховного процесу;
- компетентність у сфері фахових предметів;
- соціально-педагогічну компетентність;
- диференціально-психологічну компетентність;
- аутопсихологічну компетентність.

Професійно-креативна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури, на наш погляд, визначає наявність інноваційного

потенціалу, креативність мислення, готовність до творчої та професійної взаємодії, вміння застосовувати методи активного навчання, впроваджувати освітні інновації та сучасні інформаційні технології, здатність до самореалізації суб'єктів освітнього процесу на основі інноваційної, прогностичної і діагностичної функцій, досягнення професійного зростання як фахівця.

Наші розвідки засвідчили, що компетентний викладач виступає вчителем-новатором, проводить дослідницьку, наукову роботу зі студентами, швидко реагує на різні ситуації, здатний прогнозувати і проектувати свою діяльність, творчо управляти педагогічним процесом і досягати високих результатів у навчанні та вихованні молодого покоління.

За О. Савченко, загальною ідеєю компетентного підходу є компетентісно-орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності та дозволяє майбутнім педагогам бути мобільними, гнучкими, конкурентоспроможними, вміти презентувати себе на ринку праці. Компетентісний підхід є основою кардинальних змін, орієнтирів і завдань сучасної системи вищої освіти. У системі компетентісного підходу до навчання у вищій школі нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Доцільно віддати перевагу тим із них, які містять комунікативно-ситуативні та творчі завдання, завдання, що вимагають залучення досвіду студентів, наближені до життя, майбутньої педагогічної діяльності, стимулюють їхню активну мисленеву діяльність [10].

Компетентісний підхід у сучасній парадигмі освіти розглядається науковцями як один із напрямів модернізації освіти, оскільки він дозволяє ліквідувати дистанцію між когнітивним, діяльнісним, і особистісним рівнями розвитку особистості. Зокрема, І. Матійків підкреслює, що компетентісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців підсилює практичну орієнтованість освіти, її предметнопрофесійний аспект, підкреслює роль досвіду, висуває на перший план не лише інформованість, а й уміння вирішувати життєві та професійні проблеми, акцентує увагу на результатах освіти. За такого підходу як результат розглядається здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях. Компетентісний підхід – це підхід, за якого результати освіти визначаються значущими за межами освітньої системи [5, с. 48–49].

Цінним для нашого дослідження є розуміння компетентісного підходу Н. Батечко, як інтеграції змісту й технологій реалізації загальнонаукового та процесуально-діяльнісного компонентів підготовки з метою формування певних компетенцій майбутніх педагогів, що сприяють їх швидкій адаптації у вищій школі, успішній професійно-педагогічній діяльності та розв'язанню життєвих особистісних завдань впродовж усього життя [1, с. 50].

Висновки

1. Упровадження компетентнісного підходу у навчальний процес закладів вищої освіти передбачає розробку нових стандартів вищої освіти (ОКХ, ОПП, навчальних планів, педагогічних технологій тощо), розширення в структурі навчальних програм міжпредметного компоненту, упровадження інтегрованих навчальних дисциплін / курсів, у яких предметні галузі співвідносяться з різними видами компетентностей.

2. У нашому дослідженні формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в умовах модернізації змісту освіти ми розглядаємо у контексті компетентнісного підходу як результат їх навчально-наукової та професійно-педагогічної підготовки. Формування професійно креативних компетенцій майбутніх фахівців в закладах вищої освіти повинно відбуватись з урахуванням компетентнісної моделі випускника. Професіоналізм, ділові та лідерські якості, вміння використовувати сучасні фізкультурно-оздоровчі, інноваційні та інформаційні технології, прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, творче і відповідальне ставлення до справи допоможуть сформувати особистість майбутнього вчителя фізичної культури з новим світоглядом та мисленням, що дозволить йому гнучко, оперативно реагувати на запити суспільства та успішно конкурувати з іншими фахівцями на ринку праці.

3. Перспективність компетентнісного підходу полягає в тому, що буде забезпечено умови для реалізації освітнього і наукового процесу; створено ефективну організацію навчання та нових технологій навчання; компетентнісний підхід дає можливість підготувати випускника до майбутньої професійної діяльності та потребує відповідну високу фахову, педагогічну компетентність майбутнього вчителя фізичної культури.

4. Компетентнісний підхід у закладах вищої освіти необхідно спрямовувати на визначення рівня соціально-професійної компетентності випускника як результату якісної освіти майбутнього учителя фізичної культури. Взаємодія аксіологічного та компетентнісного підходів реалізується у гуманістичній місії, на яку має бути спрямована креативна професійно-педагогічна діяльність майбутнього фахівця у закладах вищої освіти.

Дана проблема актуалізує перспективи подальших теоретичних розробок щодо визначення переліку компетентностей, їх ієрархії, осмислення їх структурних компонентів, змісту та функціональної ролі у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури.

Список використаної літератури

1. Батечко Н. Г. Теоретико-методичні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури: дис... докт. пед. наук за спец.: 13.00.04. Київ, 2016. 669 с. **2. Бойчук Ю. Д.** Компетентнісний підхід / Ю.Д. Бойчук // В кн.: Наукові підходи до наукових

педагогічних досліджень: Монографія / за заг. ред. докт. пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В. І. Лозової. – Харків : «Апостроф», 2011. – С. 188–216. **3. Закон** України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>. **4. Луговий В. І.** Якість вищої освіти в Україні: проблеми забезпечення та визначення / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта України. Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» – 2013. – № 3 (додаток 2). – С. 6–10. **5. Матійків І.** Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців / І. Матійків // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2006. – №3. – С. 44–53. **6. Національна** рамка кваліфікацій як інструмент забезпечення якості освіти (концептуальний, нормативний і методологічний аспекти) [Електронний ресурс] / В. І. Луговий. – Режим доступу : www.tempus.org.ua/uk/korysna...qa.../download.html. **7. Отравенко О. В.** Якість професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як об'єкт моніторингу / О. В. Отравенко // Актуальні проблеми фізичного виховання і здоров'я учнівської та студентської молоді у сучасному суспільстві: монографія за гол. ред. Ю.М. Поулященка. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». – Старобільськ. – 2017. С. 88–118. **8. Професійна** педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 412 с. **9. Рашкевич Ю.М.** Болонський процес та нова парадигма вищої освіти – [file:///D:/Users/Dell/Downloads/Bolonskyi Process NewParadigmHE.pdf](file:///D:/Users/Dell/Downloads/Bolonskyi%20Process%20NewParadigmHE.pdf). **10. Савченко О. П.** Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі / О. П. Савченко / http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_emagazine_pedagogical_science_vypuski_n_3_2010_st_16/. **11. Сидоренко В. В.** Розвиток професійної компетентності сучасного педагога в умовах відкритої освіти: кластерний аналіз // Професійна компетентність педагога в умовах оновленого змісту освіти та вимог ринку праці: III регіональна науково-практична конференція. – Вінниця: Вінницька міська друкарня, 2017. – С. 8–17. **12. Степанченко Н. І.** Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис... докт. пед. наук за спец. : 13.00.04 / Степанченко Наталія Іванівна. – Вінниця –2017. – 629 с.

Отравенко О. В. Компетентнісний підхід як складова частина якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти

Стаття присвячена дослідженню проблеми якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з позиції компетентнісного підходу.

Метою статті є характеристика компетентнісного підходу як основи модернізації вітчизняної системи освіти та складової частини

якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти, розкритті сутності поняття «професійна компетентність» та «професійно-креативна компетентність» майбутнього учителя фізичної культури.

Професійно-креативна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури, на наш погляд, підкреслює його професіоналізм, визначає наявність інноваційного потенціалу, креативність мислення, готовність до професійної взаємодії, вміння застосовувати методи активного навчання, впроваджувати освітні інновації й сучасні фізкультурно-оздоровчі та інформаційні технології, здатність до самореалізації суб'єктів освітнього процесу на основі інноваційної, прогностичної і діагностичної функцій, досягнення професійного зростання як фахівця.

Перспективність компетентнісного підходу полягає в тому, що буде забезпечено умови для реалізації освітнього і наукового процесу; створено ефективну організацію навчання та нових технологій навчання; компетентнісний підхід дає можливість підготувати випускника до майбутньої професійної діяльності та потребує відповідну високу фахову, педагогічну компетентність майбутнього вчителя фізичної культури.

Ключові слова: компетентнісний підхід, професійна компетентність, якість професійної підготовки, майбутні учителі фізичної культури.

Отравенко Е. В. Компетентностный подход как составная часть качественной подготовки будущих учителей физической культуры в учреждениях высшего образования

Статья посвящена исследованию проблемы качественной подготовки будущих учителей физической культуры с позиции компетентностного подхода.

Целью статьи является характеристика компетентностного подхода как основы модернизации отечественной системы образования и составной части качественной подготовки будущих учителей физической культуры в учреждениях высшего образования, раскрытия сущности понятия «профессиональная компетентность» и «профессионально-креативная компетентность» будущего учителя физической культуры.

Профессионально-креативная компетентность будущего учителя физической культуры, на наш взгляд, подчеркивает его профессионализм, определяет наличие инновационного потенциала, креативность мышления, готовность к профессиональной взаимодействию, умение применять методы активного обучения, внедрять образовательные инновации, современные физкультурно-оздоровительные и информационные технологии, способность к самореализации субъектов образовательного процесса на основе

инновационной, прогностической и диагностической функций, достижения профессионального роста как специалиста.

Перспективность компетентного подхода заключается в том, что будут обеспечены условия для реализации образовательного и научного процесса; создана эффективная организация обучения и новых технологий обучения; компетентный подход дает возможность подготовить выпускника к будущей профессиональной деятельности и требует соответствующую высокую профессиональную, педагогическую компетентность будущего учителя физической культуры.

Ключевые слова: компетентный подход, профессиональная компетентность, качество профессиональной подготовки, будущие учителя физической культуры.

Otravenko O. Competence Approach as an Integral Part of Qualitative Preparation of Future Physical Education Teachers of Higher Educational Institutions

The article is devoted to the study of a problem of qualitative preparation of future physical education teachers from the perspective of a competence approach.

The objective of the article is to define a competence approach as the basis for modernization of national education system and the constituent of qualitative training of future physical education teachers in higher educational institutions, as well as to reveal the notion of "professional competence" and "professional and creative competence" of the future physical education teacher.

Professional and creative competence of a future physical education teacher, in our opinion, emphasizes their professionalism, determines the availability of innovative potential, creativity of thinking, readiness for professional interaction, the ability to apply active teaching methods, introduce educational innovations, modern fitness and information technologies, self-actualization of the subjects of educational process on the basis of innovative, prognostic and diagnostic functions, as well as development of professional growth as a specialist.

The perspective of the competence approach is it will establish conditions for the implementation of educational and scientific process; an effective organization of training and new learning technologies; the competence approach makes it possible to make the graduate ready for future professional activity and requires the corresponding highly professional, educational competence of the future physical education teacher.

Keywords: competence approach, professional competence, quality of vocational training, future physical education teachers.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2018 р.

Прийнято до друку 25.05.2018 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.